

Narębski, Wojciech / Wójcik, Zbigniew J.

Odnowienie doktoratu profesora Antoniego Gawła

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 32/1, 268-270

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kolejny referat pt. *Rozwój technologii mineralnych materiałów wiążących* wygłosiła doc. dr E. Zielińska z Politechniki Warszawskiej. Było to omówienie ciekawych aspektów historycznych związanych z produkcją i zastosowaniem gipsu i wapna, następnie cementu, wraz z towarzyszącymi im problemami technologicznymi i teoretycznymi. Znalazło się też w referacie interesujące „polonicum”, mianowicie fakt zastosowania pierwszego „polskiego cementu” (tzw. wapno augustowskie) w budowie Kanału Augustowskiego w 1824 r. Referat wywołał ożywioną dyskusję, po której dr J. Morawiec z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawił *Kilka uwag z technologii produkcji kwasu cytrynowego*. Był to przegląd etapów rozwoju pewnego problemu z zakresu technologii organicznej, będące przykładem tendencji w tej dziedzinie.

Wykład prof. Mierzeckiego *Ogólne tendencje w historycznym rozwoju metod technologicznych* stanowił podsumowanie obra II Szkoły Historii Chemii. Był to interesujący przegląd powstawania i rozwoju zasadniczych operacji chemicznych od zarania chemii: zastosowanie ognia — rozwój metalurgii; otrzymywanie substancji mineralnych i organicznych; ogrzewanie, rozdzielanie, oczyszczanie — rozwój alchemii i jatrochemii (produkcja leków itd.); wprowadzenie aparatury chemicznej — piece, łaźnie, naczynia metalowe i szklane, pierwsze doświadczenia przemysłowe (produkcja kwasu siarkowego i sody); wreszcie rozwój nowoczesnego przemysłu chemicznego, nieorganicznego i organicznego w XIX w. Rozwój technologii chemicznej niesie ze sobą problemy surowcowe, ekonomiczne, ekologiczne, a ich rozwiązywanie wytycza kierunki rozwoju w końcu XX w. wraz z nowymi zagadnieniami: nowych metod kontroli, automatyzacji, nowych źródeł energii.

Po dyskusji, w której raz jeszcze słuchacze podziękowali wszystkim wykładowcom Szkoły, szczególnie zaś prof. Mierzeckiemu za ogromny wkład organizacyjny i merytoryczny, Szkoła została zamknięta, a przewodniczący Sekcji Historii Chemii PTCh poinformował zebranych o zamiarze zorganizowanie III Szkoły — poświęconej rozwojowi przemysłu chemicznego w Polsce.

Wróciślawa Bergandy
(Poznań)

ODNOWIENIE DOKTORATU PROFESORA ANTONIEGO GAWŁA

Zgodnie z uchwałami podjętymi przez Wydział Biologii i Nauk o Ziemi oraz Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 27 maja 1986 r. w auli Collegium Maius UJ odbyło się odnowienie doktoratu zasłużonego petrografa i historyka nauki, emerytowanego profesora zwyczajnego tej uczelni, doktora habilitowanego Antoniego Gawła.

Uroczystość odnowienia doktoratu, wobec nieobecności w kraju JM Rektora prof. dra Józefa Andrzeja Gierowskiego, prowadził Prorektor — prof. dr Andrzej Kopft. Otwierając przewód przypomniał on zasługi Jubilata dla uczelni na wszystkich stanowiskach kariery uniwersyteckiej. Dziekan — prof. dr Andrzej Radomski przedstawił drogę twórczą Profesora Gawła, eksponując głównie Jego dorobek ściśle geologiczny, ukoronowany w 1960 r. nagrodzoną przez władze rozprawą o budowie złoża w soli kamiennej w Wieliczce. Nieco uwagi poświęcił prof. Radomski pracom Jubilata z historii nauki, a w tym przede wszystkim publikacjom z zakresu rozwoju nauk geologicznych w okresie staropolskim. Przypomniał także funkcje kierownicze prof. Gawła w społecznych organizacjach oraz Jego udział w pracach Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych.

Treść dyplomu odnowienia doktoratu odczytała Promotor doc. dr Maria Krysowska-Iwaszkiewicz. Łacińskie słowa tego dyplomu zdawały się przenosić dostojnie władze uczelni oraz licznie zebranych gości w dawne czasy, gdy językiem tym posługiwano się codziennie w tej auli. Następnie Prorektor Kopft wręczył Profesorowi Gawłowi akt nominacji doktora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uroczystość zamknęło przemówienie Jubilata, w którym uwypuklił

on swe związki z uczelnią oraz wagę, jaką przywiązywał zawsze do kształcenia młodzieży. Później odbyły się spotkania nieoficjalne na których zaproszeni uczniowie oraz goście z całego kraju składali należny hołd swemu Mistrzowi. Wśród tych wystąpień nie zabrakło także wyrazów uznania dla Jubilata za prace z zakresu organizacji nauki (m.in. w imieniu Polskiego Towarzystwa Geologicznego przemawiał prof. dr Jerzy Znosko), popularyzacji nauki (doc. dr Zbigniew Wójcik wręczył specjalny dyplom ofiarowany Profesorowi Gawłowi przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika) oraz muzealnictwa (dyrektor Muzeum Ziemi doc. dr Krzysztof Jakubowski nadesłał list, odczytany przez prof. dra Wojciecha Narębskiego). Było ponadto wiele kwiatów, które uświetniły serdeczną atmosferę spotkania różnych pokoleń wychowanków i współpracowników Dostojnego Jubilata.

Nadmieniamy, że Antoni Gawęł po raz pierwszy uzyskał doktorat z filozofii i nauk przyrodniczych 18 I 1928 r. na podstawie rozprawy napisanej pod kierownictwem prof. dra Stefana Kreutza pt. *O procesach sylyfikacji niektórych utworów fliszu karpackiego*. Habilitację zatwierdzono Mu w styczniu 1948 r. na podstawie rozprawy *Jaspisy z diabazu Niedźwiedziej Góry koło Krzeszowic*. Dnia 1 V 1948 r. został profesorem nadzwyczajnym mineralogii i petrografii UJ, a 11 VII 1957 r. — profesorem zwyczajnym. Na emeryturę przeszedł w 1971 r.

Każda uroczystość jubileuszowa jest przede wszystkim okazją do refleksji o dotychczasowych dokonaniach osoby zasłużonej. Dorobek Profesora Gawęła do 1972 r. przedstawiony został przez Kazimierza Maślankiewicza w obszernym opracowaniu zamieszczonym w zeszycie 17 Serii C „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”. Od tego czasu przybyło kilkanaście opracowań, głównie z zakresu historii nauki oraz petrografii. Kilka z nich znajduje się w różnych redakcjach. Szczególną wartość poznawczą ma studium zgłoszone przed laty do „Prac Muzeum Ziemi” o zainteresowaniach geologicznych i gleboznawczych Juliana Ursyna Niemcewicza oraz — napisany wspólnie z W. Narębskim — szkic dziejów mineralogii w UJ (w „Mineralogia Polonica”).

Będąc pracownikiem Uniwersytetu Jagiellońskiego nie sposób oderwać się od dorobku poprzedników z tej prastarej uczelni. Może dlatego niemal wszyscy profesorowie katedr mineralogiczno-petrograficznych i geologicznych UJ legitymowali się poważnym dorobkiem z zakresu historii nauki. Wystarczy wymienić choćby Władysława Szajnochę, Józefa Morozewicza, a z młodszych przede wszystkim Stefana Kreutza i Franciszka Biedę. Niewątpliwie pod wpływem Kreutza ukształtowała się w Krakowie grupa historyków nauki, dokumentująca swe zainteresowania publikacjami. Najbardziej czynnymi w tym zakresie byli: Kazimierz Maślankiewicz i Antoni Gawęł. Dorobek ostatniego z nich ma bardzo poważne znaczenie poznawcze. Dotyczy on dziejów nauk geologicznych głównie na Uniwersytecie Jagiellońskim¹, ale także — może nawet przede wszystkim — dziejów nauk o Ziemi w okresie Rzeczypospolitej szla-

¹ Por. m.in.: *Zakład Mineralogii i Petrografii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Wiadomości Muzeum Ziemi” t. 3: 1947 s. 152—158; *Stefan Kreutz 1883—1941*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego” t. 19: 1950 s. 73—85; *Dwadzieścia lat Zakładu Mineralogii UJ pod kierownictwem śp. prof. dr Stefana Kreutza*. Tamże, z. 20: 1951 s. 1—10; *Rocznice Zakładu Mineralogicznego UJ 1783/4—1853/4; 1852—1945; 1887—1952*. „Wszeczeńświat” z. 4: 1955 s. 129—132; *Rocznice spotkania petrografów krakowskich*. „Przegląd Geologiczny” R. 9: 1961 s. 448. *Działalność J. Morozewicza w Polsce po r. 1905*. W: *Historia 70syjsko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii*. Warszawa 1969 s. 24—25;

Listy Zygmunta Weybega do Józefa Morozewicza z lat 1904—1905. „Prace Muzeum Ziemi” nr 15 cz. I: 1970 s. 157—169; *Stefan Kreutz*. W: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15. Wrocław 1970 s. 290—291; *Stefan Kreutz i jego prace nad ochroną zabytkowych obiektów geologicznych*. „Prace Muzeum Ziemi”. Nr 21 cz. II: 1974 s. 173—209 (wspólnie z Z. Wójcikiem); *Memoriał o Feliksie Kreutzu (1844—1910)*. „Mineralogia Polonica” Vol. 6: 1976 s. 109—111; *Listy Feliksa Kreutza z lat 1869—1903*. „Prace Muzeum Ziemi” Zesz. 27: 1977 s. 71—79.

checkiej². Opracowania Profesora Gawła o początkach badań geologicznych w Polsce, prezentowane m.in. w Zespole Oświecenia działającym przez lat kilkanaście przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN, weszły do opracowanej przez Kazimierza Opalka syntezy o nauce polskiej czasów Oświecenia zamieszczonej w pierwszym tomie *Historii nauki polskiej*.

Niżej podpisani mieli szczęście współpracować z Profesorem Gawłem przez wiele lat, m.in. w kierowanym przez Niego Zespole Historii Nauk Geologicznych przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN, w Radzie Naukowej Muzeum Ziemi PAN oraz redakcji „Prac Muzeum Ziemi”. Jemu zawdzięczają umiejętność wykorzystywania dawnej literatury przedmiotu do współczesnych prac geologicznych. Ogromne odczytanie Profesora, fenomenana wręcz znajomość biografistyki owocowały wielokrotnie w pracach wszystkich uczniów i współpracowników Jubilata. Dzięki temu biogramy geologów, zamieszczone w *Polskim Słowniku Biograficznym* (aczkolwiek sam Jubilat umieszczał tam niewiele swych artykułów), mają wysoki poziom. Był także Profesor życzliwym, choć oczywiście krytycznym, recenzentem prac doktorskich i habilitacyjnych, także z zakresu historii nauki. Tolerował zwykle — nawet słabe — prace wnoszące nowe spojrzenie na dany problem. Rozpraw reprodukujących (jak je sam nazywał) — podobnie jak prof. S. Kreutz — nie wypuszczał na ogół z biurka. Był nadzwyczaj łagodny dla ludzi twórczych, ale rozpraw poniżej pewnego poziomu młodszych pracowników nigdy nie kierował do druku. Nic więc dziwnego, że wielu promowanych przez niego doktorów — to dziś specjaliści dużej klasy. W uwarunkowaniach rozwoju nauki w naszym kraju tylko garstka z nich mogła poświęcić się — i to na ogół na marginesie innych prac — studiom nad historią nauki.

Wojciech Narebski (Kraków),
Zbigniew J. Wójcik (Warszawa)

SYMPOZJUM POPULARNONAUKOWE: HUTNICTWÓ MIEDZI NA ZIEMIACH POLSKICH

Komisja Historii i Ochrony Zabytków Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego zorganizowała w dniach 17 i 18 maja 1986 r. w Głogowie sympozjum popularnonaukowe na temat historii miedzi. Referat pt. *Hutnictwo miedzi na ziemiach polskich* wygłosił mgr inż. Józef Gargul, pracownik Huty Miedzi w Głogowie.

² Por. m.in.: *Stanisław Staszic (1755—1826)*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego” t. 25: 1957 s. 369—376; *Rozwój pojęć geologicznych w historii Wieliczki*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Ser. D. z. 1: 1958 s. 185—208; *Zarys historii wiedzy geologicznej w Polsce*. Tamże, Ser. C, z. 5: 1962 s. 3—20; *O założeniu Asocjacji Karpackiej i jej pierwszym zjeździe w Polsce*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego” T. 33: 1963 s. 5—10; *Memorial Michała Borchy z roku 1780 jako pierwsza w Polsce próba geobiochemicznych poszukiwań kruszcowych*. „Prace Muzeum Ziemi” nr 8: 1966 s. 31—42; *Itinerarium po śladach robót górniczych w „Srebrnych Górach” w Tatrach Zachodnich*. Tamże, s. 7—29; *Obserwacje Jana Filipa Carosiego z 1783 r. nad epigenetycznym tworzeniem się krzemieni w skalach zawierających w sobie sole wapnia*. Tamże, nr 21 cz. 1973 s. 3—27; *Poglądy naukowe Krzysztofa Kluka w zakresie mineralogii*. W: *Krzysztof Kluk przyrodnik i pisarz rolniczy*. Wrocław 1976 s. 133—139; *Obserwacje geologiczne Stanisława Staszica w Tatrach i Beskidach*. W: *Stanisław Staszic i jego dzieło*. Poznań 1978 s. 158—169; *Kopaliny w dziele Jan Jonstona Thaumographia naturalis*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Ser. B, z. 28: 1979 s. 85—89; *Przywrócenie działalności towarzystwa naukowego im. ks. Jabłonowskich w Lipsku*. „Wszczęświat” z. 9: 1979 s. 205—206.